

KS. MARCELI COGIEL

ŚWIADOMOŚĆ I PRAKTYKA ODNOWY KATECHETYCZNEJ W DIECEZJI KATOWICKIEJ PO SOBORZE WATYKAŃSKIM II

CZĘŚĆ I

Istotnym czynnikiem poznania posoborowej sytuacji w Kościele w Polsce są badania empiryczne nad stanem realizacji odnowy katechetycznej, prowadzone przy Katedrze Katechetyki KUL¹. W diecezji katowickiej badania takie przeprowadzono w maju 1986 r. Próba reprezentatywna zrealizowana w badaniach wyniosła 460 osób, a przy jej doborze posłużono się losowaniem systematyczno-warstwowym² w celu zapewnienia proporcjonalności odnośnie do poszczególnych warstw katechetów, tj. księży, osób świeckich i sióstr zakonnych.

Dla zebrania materiału empirycznego, który stał się następnie przedmiotem analizy, posłużono się dwiema technikami: ankietą i obserwacją. Ankieta³ jest użyteczna w badaniach socjologicznych jako technika poznawania cech dużych zbiorowości, zjawisk, opinii oraz gromadzenia potrzebnych danych liczbowych, ujętych statystycznie. Obserwacja⁴ zaś dostarcza badaczowi najbardziej „naturalnej”, najprawdziwszej wiedzy o badanej rzeczywistości.

W pierwszym rzędzie podjęto próbę określenia, w jakim stopniu badani katecheci są świadomi odnowy katechetycznej i na ile ją akceptują. Fakt uświadamiania sobie lub nieuświadamiania przez człowieka określonych sytuacji i zdarzeń ma istotne znaczenie dla ich kształtowania się oraz dla przebiegu zachowania się samego podmiotu. W tym wypadku chodziło o określenie stosunku katechetów do odnowionej katechezy i zweryfikowanie znajomości przez nich ogólnych założeń katechezy kerygmatyczno-antropologicznej.

1. Stosunek katechetów do odnowionej katechezy

W roku prowadzonych badań minęło 15 lat od momentu zatwierdzenia przez Konferencję Episkopatu Polski ramowego programu katechizacji⁵. W diecezji katowickiej, podobnie jak w całym Kościele polskim, program ten był niejednokrotnie przyjmowany z dużym oporem, zaś tradycyjna katecheza dydaktyczna i pedagogiczna nie ustąpiła natychmiast nowej posoborowej katechezie kerygmatycznej i antropologicznej. Nie mogło zresztą być inaczej, skoro w chwili

¹ Niniejszy artykuł jest częścią pracy doktorskiej autora na temat: *Odnova katechetyczna w diecezji katowickiej po Soborze Watykańskim II*. Lublin 1987 (mps, BKUL).

² H. M. Białock, *Statystyka dla socjologów*. Warszawa 1977, 445-448.

³ M. Łobocki, *Metody badań pedagogicznych*, Warszawa 1984, 280-283.

⁴ Tamże, 120-123.

⁵ Episkopat Polski, *Ramowy program katechizacji w zakresie szkoły podstawowej (I-VIII) i w zakresie szkoły średniej (I-IV)*, „Notificationes” Kraków 1971, nr 7-9, 196-222.

wprowadzenia nowego programu nie było jeszcze odpowiednich podręczników katechetycznych, co stanowiło zasadniczą trudność w jego realizacji. Natychmiastowe wcielenie w życie założeń odnowionej katechezy uniemożliwiła w jeszcze większym stopniu dotychczasowa formacja katechetów, którzy — nauczani i przygotowani do katechezy tradycyjnej — przez wiele następnych lat praktykowali ją w sposób mniej lub bardziej świadomy i zamierzony.

W chwili obecnej istnieją już w Polsce — opracowane w różnych ośrodkach, dla wszystkich poziomów katechizacji dzieci i młodzieży — podręczniki katechetyczne, będące odpowiednimi wersjami ramowego programu katechizacji. Zaś przygotowanie nowych zastępów katechetów, jak i formacja permanentna tych pracujących odbywają się obecnie zgodnie z obowiązującym programem i założeniami posoborowej odnowy katechetycznej.

Tabela 1 zawiera zestawione w procentach dane liczbowe dotyczące nastawienia katechetów do nowego programu katechizacji w zależności od stażu katechetycznego. Istnieje między tymi zmiennymi wysoka współzależność statystyczna $p > 0,001$, jak to wykazano za pomocą statystycznego testu istotności „chi” kwadrat (χ^2) na poziomie istotności 0,05⁶. Otóż pozytywne nastawienie do odnowionej katechezy maleje w miarę wzrostu stażu katechetycznego ankietowanych, przy czym jest to istotna zależność statystyczna, a więc staż katechetyczny ma zasadniczy wpływ na stosunek do katechezy posoborowej.

Znalazło to również dodatkowe potwierdzenie odnośnie do znajomości założeń katechezy kerygmatycznej i antropologicznej. W ocenie wypowiedzi respondentów na ten temat uznano za wystarczająco trafne te sformułowania, w których zwrócono uwagę przynajmniej na jeden charakterystyczny aspekt jednego i drugiego ujęcia katechezy.

Dane zamieszczone w tabelach 2 i 3 wskazują, że znajomość nowego ujęcia katechezy maleje w miarę wzrostu stażu katechetycznego. Ponadto, jak wynika z analizowanych ankiet, katecheci, usiłując określić ujęcie antropologiczne, borykali się z większymi trudnościami niż w przedstawianiu katechezy kerygmatycznej.

Oto przykłady dość typowych wypowiedzi na temat katechezy kerygmatycznej, które przyjęto uznać za poprawne, aczkolwiek niewyczerpujące:

— „Katecheza kerygmatyczna jest jedną z form przepowiadania biblijnego, oparta jest na Piśmie Świętym i nauce Kościoła. Prowadzi katechizowanych do życia liturgiczno-sakramentalnego. Odnawia życie społeczne, ukierunkowując je na tworzenie wspólnoty” (ks., 8 lat stażu).

— „Jest głoszeniem, przyjęciem i odpowiedzią na Dobrą Nowinę o zbawieniu. Głoszeniem tego, co Bóg objawił człowiekowi o nim samym, kim jest człowiek według Bożego planu i czego od nas oczekuje” (pani, 22 lata stażu).

— „Katecheza ma przedstawiać orędzie Boże jako wezwanie skierowane do człowieka. Pobudzić go do odpowiedzi Bogu przez kontakt z Chrystusem w Słowie Bożym i liturgii” (siostra zak., 13 lat stażu).

W większości wypowiedzi na temat katechezy antropologicznej zwraca się uwagę w sposób dość ogólnikowy, że koncentruje się ona na człowieku i ludzkiej egzystencji, starając się odnieść te rzeczywistości do Objawienia Bożego. Oto przykłady takich wypowiedzi:

— „Ośrodkiem katechezy antropologicznej jest człowiek żyjący w określonym środowisku ze swoimi potrzebami, dążeniami i ograniczeniami. Celem ta-

⁶ Cz. Nowaczyk, *Podstawy metod statystycznych dla pedagogów*, Warszawa 1985, 179-187; por. H. M. Błałock, dz. cyt., 501.

Tabela 1. Stosunek do nowego programu a staż katechetyczny

Nastawienie do obowiązującego programu	Staż katechetyczny		
	do 10 lat N = 177	11–20 lat N = 161	pow. 20 lat N = 122
Pozytywne	89,8	85,1	71,3
Negatywne	5,7	9,3	21,3
Brak odpowiedzi	4,5	5,6	7,4
Razem:	100,0	100,0	100,0

$$\chi^2 = 20797 \quad df = 4 \quad p > 0,001$$

Tabela 2. Znajomość katechezy kerymatycznej a staż katechetyczny

Znajomość katechezy kerymatycznej	Staż katechetyczny		
	do 10 lat N = 177	11–20 lat N = 161	pow. 20 lat N = 122
Potrafi określić	94,9	89,4	80,3
Nie potrafi określić i brak odpowiedzi	5,1	10,6	19,7
Razem:	100,0	100,0	100,0

$$\chi^2 = 15891 \quad df = 2 \quad p > 0,001$$

kiej katechezy jest doprowadzenie tego człowieka do Boga poprzez to jego doświadczenie życiowe” (ks., 11 lat stażu).

— „W ujęciu antropologicznym punktem wyjścia i tematem katechezy są problemy ludzkie. Następnie znaczenie Objawienia dla kształtowania życia z wiary, a tym samym działania kulturotwórcze” (pani, 18 lat stażu).

— „W modelu antropologicznym katechezy bardziej akcentuje się człowieka, jego sytuacje życiowe, zaś Oрудzie Boże oświeśla problemy ludzkie” (siostra zak., 6 lat stażu).

Celem odnowionej katechezy jest kształtowanie postawy dojrzałej wiary u katechizowanego. W ankiecie postawiono pytanie: „Proszę wyjaśnić, co Książd, Pan(i), Siostra rozumie przez postawę dojrzałej wiary”. Respondenci mieli możliwość swobodnego wypowiedzenia się na ten temat. Uzyskane odpowiedzi posłużyły do sformułowania czterech kategorii, do których zakwalifikowano wyrażone opinie, następnie uszeregowano je według częstotliwości ich występowania.

Tabela 4 zawiera dane dotyczące rozumienia celu katechezy jako kształtowania postawy dojrzałej wiary⁷, którą najmłodszy katecheci najczęściej (82,4%) łączą ze „świadectwem wiary i zaangażowaniem w życie wspólnoty”. Jeśli porówna się tę liczbę z ilością wypowiedzi katechetów ze stażem większym niż 10 lat,

⁷ Uwaga: Procenty nie sumują się do 100, ponieważ respondenci mogli przytaczać po kilka określeń postawy dojrzałej wiary. Procenty obliczono w stosunku do liczby badanych osób w poszczególnych grupach.

Tabela 3. Znajomość katechezy antropologicznej a staż katechetyczny

Znajomość katechezy antropologicznej	Staż katechetyczny		
	do 10 lat N = 177	11–20 lat N = 161	pow. 20 lat N = 122
Potrafi określić	83,6	65,2	51,6
Nie potrafi określić i brak odpowiedzi	16,4	34,8	48,4
Razem:	100,0	100,0	100,0

$$\chi^2 = 35734 \quad df = 2 \quad p > 0,001$$

Tabela 4. Rozumienie celu katechezy a staż katechetyczny

Cel katechezy wyraża się poprzez kształtowanie postawy dojrzałej wiary rozumianej jako:	Staż katechetyczny		
	do 10 lat N = 177	11–20 lat N = 161	pow. 20 lat N = 122
Związek wiary z życiem	80,2	77,6	79,5
Udział w praktykach religijnych . . .	63,3	72,0	73,7
Zawierzenie i oddanie się Bogu . . .	59,3	68,3	75,4
Świadek wiary i zaangażowanie w życie wspólnoty	82,4	52,7	53,2
Inaczej i brak odpowiedzi	3,6	3,7	11,4

$$\chi^2 = 26701 \quad df = 8 \quad p > 0,001$$

dotyczącą wyboru tej kategorii, to różnica wyniesie około 30%. I w tym wypadku pomiędzy stażem katechetycznym a wyszczególnionymi kategoriami zachodzi istotna współzależność statystyczna.

Kolejnym interesującym zagadnieniem był sondaż opinii, czym jest w istocie sama katecheza, jak — zdaniem respondentów — można by ją najtrafniej zdefiniować. Określenie bowiem istoty katechezy pozostaje w ścisłym związku z poprzednio omawianą problematyką, dotyczącą celu katechezy; są to ponieważ dwa aspekty tej samej rzeczywistości. Pytanie: „Czym zdaniem Księdza, Pana(i), Siostry jest katecheza?”, dawało respondentom możliwość zastanowienia się nad naturą katechezy, co zapewne nie pozostawało bez związku z ich praktyką katechetyczną, ale w tym właśnie kontekście dokonywali wyboru, numerując zestawione w ankiecie określenia według ich ważności. Tabela 5 zawiera dane statystyczne na ten temat⁸.

Przechodząc do zanalizowania danych z tabeli 5, należy od razu stwierdzić, że zdecydowana większość katechetów (81,3%) stoi na stanowisku, że katecheza ze swej istoty jest przede wszystkim przepowiadaniem Słowa Bożego, a następnie — 62,2% wypadków — padła odpowiedź, że katecheza powinna być nastawiona na wychowanie religijno-moralne człowieka. Co trzeci katecheta

⁸ Uwaga: Określenia są uszeregowane w tabeli według kolejności z kwestionariusza ankiety. W zestawieniu danych brano pod uwagę tylko trzy kolejne określenia wybrane i ponumerowane od 1 do 3 z tym, że w niektórych wypadkach respondenci opowiadali się tylko za jednym lub dwoma określeniami.

Tabela 5. Określenie istoty katechezy a rodzaj katechetów

Katecheza jest ze swej istoty:	Rodzaj katechetów			Razem N = 460
	księża N = 220	osoby świeckie N = 162	siostry zakonne N = 78	
Przekazywaniem wiedzy religijnej	28,2	20,4	29,5	25,7
Wychowaniem religijno-moralnym człowieka	58,2	67,9	61,5	62,2
Przepowiadaniem Słowa Bożego	87,3	77,2	73,1	81,3
Rozwiązywaniem problemów ludzkich w świetle Objawienia	34,5	37,0	23,1	33,5
Katechumenatem kościelnym	22,7	14,2	19,2	19,2
Inne i brak odpowiedzi	3,6	4,3	3,8	3,9

$$\chi^2 = 28813 \quad df = 10 \quad p > 0,01$$

opowiada się za tym, aby katecheza była również rozwiązywaniem problemów ludzkich w świetle Objawienia, zaś co czwarty, że jest ona także przekazywaniem wiedzy religijnej. Wskazuje to na postępujące upowszechnienie się modelu katechezy w ujęciu posoborowym i odchodzenie od tradycyjnej katechezy, w której największą wagę przykładano do przekazu wiedzy.

Akcentowanie przez katechetów przekazu wiedzy występuje dopiero na czwartym miejscu w wypadku księży i osób świeckich oraz na trzecim miejscu, jeśli chodzi o siostry zakonne. Za rozwiązywaniem problemów ludzkich na katechezie opowiadają się najczęściej katecheci świeccy (37,0%), następnie księża (34,5%), w najmniejszym zaś stopniu siostry zakonne (23,1%). Dostrzega się zatem znaczną różnicę w określeniu katechezy, a istniejąca tutaj zależność statystyczna kształtuje się na poziomie $p > 0,01$, a to oznacza, że rodzaj katechetów ma istotny wpływ na rozumienie natury katechezy.

2. Opinie na temat podmiotu katechezy

Mówiąc o podmiocie katechezy posoborowej, należy mieć na uwadze jej osobowo-wspólnotowy charakter. W perspektywie nadprzyrodzonej podmiotem katechezy na pierwszym miejscu jest Trójca Święta. Bóg Ojciec przez Syna w Duchu Świętym objawia się człowiekowi, zapraszając go do przyjaźni i wspólnoty z samym sobą i całym stworzeniem. Z soborowej nauki o Kościele jako Misterium ludu Bożego wynika, że na drugim miejscu podmiotem katechezy jest wspólnota wiernych. Katecheza rozwija się we wspólnocie Kościoła powszechnego i diecezjalnego, w rodzinie chrześcijańskiej i w parafii. Katechizacja jest bowiem dziełem całego Kościoła. Katecheza jest przede wszystkim obowiązkiem rodziców — katolików w stosunku do swoich dzieci, spoczywa na duchownych i świeckich, zwłaszcza katechetach. Udział świeckich w odnowionej katechezie wynika właśnie z natury Kościoła — ludu Bożego, razem z duchownymi tworzą oni jeden podmiot katechetyczny.

W celu poznania opinii na temat podmiotu postawiono respondentom pytanie: „Kto zdaniem Księdza, Pana(i), Siostry stanowi tzw. podmiot katechezy, czyli jest za nią odpowiedzialny i ją tworzy?” Odpowiedź na to pytanie została w ankiecie skategoryzowana. Należało wybrać i ponumerować według ważności te podmioty, które uważa się za najbardziej znaczące. Dane odnośnie do tej

kwestii zamieszczono w tabeli 6.⁹ Dotyczą one wskaźników odnoszących się do pojmowania podmiotu katechezy przez badanych katechetów w zależności od środowiska ich pracy. Ponieważ tylko wobec tej zmiennej zachodzi istotna współzależność statystyczna ($p > 0,01$), pominięto tym razem przytaczanie tabel traktujących o rodzaju katechetów i ich stażu. Otóż największy nacisk na zaangażowanie parafii w katechizację kładą katecheci wiejscy. Docenianie roli wspólnoty parafialnej w katechizacji maleje wraz ze zwiększeniem się środowiska katechetycznego. Rodzina jako podmiot katechizacji jest stawiana na drugim miejscu, zarówno przez katechetów wiejskich, jak i pracujących w małych oraz średnich miastach, a w stosunku do katechetów z parafii wielkomiejskich różnica ta wynosi około 30%. Ci ostatni na drugim miejscu łączą katechezę z Kościołem, na trzecim dopiero z rodziną. W porównaniu z innymi katechetami oni też najwyżej cenią samych katechizowanych, jako podmiot katechezy, a także nadają duże znaczenie odpowiedzialności świeckich katolików w pełnieniu tej funkcji.

Tabela 6. Rozumienie podmiotu katechezy a środowisko katechizacji

Podmiot katechezy stanowi:	Środowisko katechizacji		
	wieś N = 81	miasto	
		do 50 tys. N = 157	pow. 50 tys. N = 222
Trójca Święta	38,3	43,3	40,1
Kościół jako lud Boży	42,0	39,5	47,7
Duchowni	13,6	12,1	9,9
Świeccy	4,9	7,6	10,3
Parafia	84,0	73,9	54,1
Rodzina	76,5	77,8	43,2
Katechizowani	22,2	21,7	28,0
Katecheta	32,0	36,9	35,1

$$\chi^2 = 31768$$

$$df = 14$$

$$p > 0,01$$

Następnie chodziło o wysondowanie opinii respondentów na temat ich roli na katechezie. W tym celu postawiono im następujące pytanie: „Kim w przekonaniu Księdza, Pana(i), Siostry ma być przede wszystkim katecheta na katechezie? a) nauczycielem, który dba o przekaz wiedzy katechizowanemu, b) wychowawcą, który kształtuje charakter moralny katechizowanego, c) heroldem Chrystusa, zwiastunem Dobrej Nowiny, pośrednikiem między Bogiem a katechizowanymi, d) przyjacielem, który utrzymuje bliskie kontakty z katechizowanymi, udziela im pomocy, dąży z nimi do wspólnych celów, inne określenia — jakie?”

Odpowiedzi na to pytanie dają pośrednio podstawy do wyciągnięcia wniosków, w jakim stopniu respondenci opowiadają się za katechezą tradycyjną, a w jakim za odnowioną, ponieważ w samym określeniu charakteru roli katechety mieszczą się elementy charakterystyczne zarówno dla jednego, jak i drugiego

⁹ Uwaga: Podmioty są uszeregowane w tabeli według kolejności z kwestionariusza ankiety. W zestawieniu danych brano pod uwagę cztery kolejne podmioty ponumerowane od 1 do 4. Należy przy tym zaznaczyć, że były przypadki, że respondenci wybierali jako istotne mniej niż cztery podmioty katechezy.

modelu katechezy. Otóż generalnie rzecz biorąc, respondenci najczęściej widzą rolę katechety na katechezie jako wychowawcy i przyjaciela katechizowanych. Księża i najmłodszy stażem katecheci cenią również wysoko postawę katechety — herolda Chrystusa. Preferowanie takich typów katechety, jak wychowawca i przyjaciel katechizowanych, przemawia pośrednio za opowiadaniem się katechetów za katechezą posoborową o wydźwięku raczej pedagogicznym aniżeli dydaktycznym.

Te wnioski i spostrzeżenia uzupełniają jeszcze wpisane tu i ówdzie uzasadnienia dokonanych wyborów określenia katechety na katechezie, a także wprowadzenie jeszcze innych, nowych sformułowań. Oto przykłady takich wypowiedzi:

— „Właściwie katecheta musi być w równym stopniu wychowawcą i przyjacielem oraz świadkiem, który ubogaca innych swoją wiarą, by w ten sposób prowadzić ich do żywej wiary” (ks., 14 lat stażu).

— „Katecheta to pomocnik i przyjaciel przede wszystkim Chrystusa. Jeżeli nie jest on pośrednikiem między Bogiem a katechizowanymi, to cały jego trud nie przyniesie spodziewanych owoców” (pani, 6 lat stażu).

— „Na katechezie działa sam Chrystus, a ja o tyle, o ile jestem sama autentycznym uczniem Pana i prawdziwym przyjacielem człowieka. Dlatego czasami muszę być «terapeutą», zwłaszcza dla obciążonych lękiem dzieci, zagubionych i znerwicowanych” (pani, 21 lat stażu).

— „Katecheta jako sługa słowa Bożego jest równocześnie wychowawcą, nauczycielem i przyjacielem, prowadzi innych do Chrystusa, zważając na to, by innym Go sobą nie przysłonił” (siostra zak., 5 lat stażu).

Obecnie należy zastanowić się nad pozycją we współczesnej katechezie samych katechizowanych. Zgodnie z postulatami odnowionej katechezy nie sposób traktować katechizowanych jako grupę uczniów, stanowiącą przedmiot oddziaływania katechety. Grupa katechetyczna jest równorzędnym podmiotem katechezy, a katechizowany jest osobą, która ma przyjąć Boże orędzie zbawienia i stać się partnerem dialogu z Bogiem. W tej perspektywie w katechezie posoborowej katechizowany zmienia się z biernego ucznia przyswajającego przekazywane treści i bezwolnego uczestnika katechezy w jej współtwórcę.

Analizując stanowisko respondentów w tej materii, należy stwierdzić, że badani katecheci są stosunkowo zgodni w swoich zapatrywaniach na rolę katechizowanego. Bliższe jest im posoborowe niż tradycyjne spojrzenie na postawę uczestników katechezy. Zdecydowanie najmniej z nich pragnie widzieć w katechizowanych tylko uczniów, uważnie słuchających i przyswajających sobie przekazywane na katechezie treści. Najbardziej zaś preferują postawę osoby przyjmującej na katechezie słowo Boże, a na drugim miejscu stawiają ideał współtwórcy realizowanej katechezy, przy czym występujące tu różnice w odsetkach w poszczególnych grupach katechetów są minimalne i nie zachodzi tutaj istotna zależność statystyczna.

W uzasadnieniu swoich wyborów odnośnie do określenia roli katechizowanych katecheci zamieszczali następujące stwierdzenia:

— „Określenie «osoba» i «współtwórca» są równorzędnie ważne, nawzajem sprzężone. Katechizowany będzie gotowy odpowiedzieć Bogu w wypadku, kiedy na katechezie będą poruszane sprawy egzystencjalnie z nim związane. Zechce włączyć się w katechezę, której jest uczestnikiem, jeśli dotyka ona spraw dla niego żywotnych” (ks., 8 lat stażu).

— „Ważna jest na katechezie postawa ucznia, uważnie słuchającego słowa

Bożego. Ale jeszcze ważniejsze jest sformułowanie na katechezie odpowiedzi na usłyszane Boże wezwanie. Odpowiedź, która winna angażować całą osobę, już poprzez «jakość» uczestnictwa na katechezie» (ks., 19 lat stażu).

— „Każdy katechizowany, nawet najmniejsze dziecko jest przecież osobą i swoją osobowość musi rozwijać przez żywy i coraz bardziej świadomy kontakt ze słowem Bożym” (pani, 23 lata stażu).

— „Katechizowany winien być niewątpliwie także współtwórcą katechezy, bo tylko pod takim warunkiem może dojść do prawdziwego kontaktu ze słowem Bożym i autentycznej komunii z Bogiem” (siostra zak., 11 lat stażu).

3. Refleksje wokół treści katechezy

Odnova katechezy w ujęciu kerygmatycznym i antropologicznym dotyczy przede wszystkim treści. Treścią katechezy ma być orędzie zbawienia, czyli tajemnica samego Boga i Jego dzieł, których dokonuje ze względu na człowieka i jego zbawienie. Trzeba przy tym mieć na uwadze problemy współczesnego świata, doświadczenie i kulturę człowieka, aby udzielić mu nadprzyrodzonych mocy i oświecić jego życie światłem Bożego Objawienia. Są to treści najwyższej rangi, dotyczące Boga i egzystencji człowieka, które trzeba przekazywać przy równoczesnym zachowaniu integralności katechezy.

Katechetom postawiono w ankiecie pytanie umożliwiające opowiedzenie się albo za katechezą tradycyjną, czyli dydaktyczną, albo za katechezą posoborową — zarówno kerygmatyczną, jak i antropologiczną. Pytanie było sformułowane następująco: „Co zdaniem Księdza, Pana(i), Siostry ma stanowić treść katechezy? Proszę podkreślić, w czym zawiera się treść nowej katechezy: a) katechizm, b) przedmioty teologiczne: Pismo Święte, historia Kościoła, liturgia, dogmatyka, etyka, c) historia zbawienia, która zawiera słowa i czyny Boga działającego w świecie, d) Objawienie Boże oraz doświadczenie i kultura człowieka, e) inne — jakie?”

Jak widać w tabeli 7, najbardziej zróżnicowała wypowiedzi respondentów zmienna stażu katechetycznego; występująca tutaj zależność statystyczna ($p > 0,001$) jest bardzo wyraźna. Katecheci o największym stażu mniej więcej na równi traktują treści katechizmowe, historię zbawienia i przedmioty teologiczne, a tylko co czwarty katecheta tej grupy wspomina o treściach właściwych katechezie antropologicznej. Historię zbawienia przedkładają nad inne treści katecheci o stażu od 11 do 20 lat, którzy z kolei na równi stawiają katechizm i „Objawienie Boże oraz doświadczenie i kulturę człowieka”. Największy odsetek (88,1%) opowiadających się za historią zbawienia rekrutuje się spośród katechetów o najmniejszym stażu katechetycznym. Oni również na drugim miejscu, jako jedyni z całej populacji katechetów, wybierają treści antropologiczne, uważając je za niezmiernie ważne dla współczesnej katechezy.

Złożonej problematyki dotyczącej zagadnień związanych z treścią odnowionej katechezy dotyczyło jeszcze jedno pytanie w ankiecie, które sformułowano następująco: „Pismo Święte, liturgia, nauka Kościoła, życie chrześcijańskie stanowią treść katechezy w nowym programie. Zdaniem Księdza, Pana(i), Siostry należy je przekazywać: a) równocześnie przez wszystkie lata katechizacji w szkole podstawowej i średniej? Tak. Nie. (dlaczego?); b) w określonych klasach szkoły podstawowej i średniej? Tak. Nie. (dlaczego?)”.

Dane z uzyskanych odpowiedzi ujęto statystycznie w tabeli 8.

Nie ulega wątpliwości, że duże znaczenie dla sposobu przekazywania treści katechezy ma staż katechetyczny ($p > 0,001$). Najliczniej za równoczesnym

Tabela 7. Treść katechezy a staż katechetyczny

Treść katechezy stanowi:	Staż katechetyczny		
	do 10 lat N = 177	11–20 lat N = 161	pow. 20 lat N = 122
Katechizm	46,3	54,7	58,2
Przedmioty teologiczne	31,6	47,8	54,9
Historia zbawienia	88,1	68,9	56,6
Objawienie Boże oraz doświadczenie i kultura człowieka	59,3	54,0	25,4
Inne i brak odpowiedzi	6,2	4,3	8,2

$$\chi^2 = 43630 \quad df = 8 \quad p > 0,001$$

Tabela 8. Sposób przekazywania treści katechezy a staż katechetyczny

Treść katechezy należy przekazywać:	Staż katechetyczny		
	do 10 lat N = 177	11–20 lat N = 161	pow. 20 lat N = 122
Równocześnie przez wszystkie lata katechizacji	85,9	75,1	53,3
W określonych klasach szkoły podstawowej i średniej	5,6	19,9	42,6
Brak odpowiedzi	8,5	5,0	4,1
Razem:	100,0	100,0	100,0

$$\chi^2 = 61674 \quad df = 4 \quad p > 0,001$$

przekazywaniem treści przez wszystkie lata opowiedzieli się katecheci najmłodszy stażem. Liczba respondentów opowiadających się za takim sposobem przekazywania treści maleje w miarę wzrostu stażu katechetycznego, a różnica między katechetami o najmniejszym i największym stażu wynosi ponad 30%.

Różnorodne motywy i uwarunkowania spowodowały określone stanowisko w omawianej kwestii. Respondenci nastawieni pozytywnie do przekazywania treści równocześnie przez wszystkie lata podkreślali integralność treści katechezy oraz ich większe powiązanie z życiem katechizowanych. Taki sposób przekazu treści uwzględnia pełniej i szerzej osiągnięcia współczesnej pedagogiki, psychologii rozwojowej oraz innych nauk antropologicznych. Odnowiona katecheza daje większe możliwości adaptacji treści w zależności od zaistniałych okoliczności i potrzeb katechizowanych. Daje dużą swobodę katechecie w prowadzeniu zajęć, ale, jak to dostrzegają sami katecheci, jest ją trudniej realizować niż katechezę dydaktyczną. Wymaga również bardziej wszechstronnego i solidnego przygotowania ze strony katechety. Oto niektóre wypowiedzi:

— „Jestem za równoczesnym przekazywaniem treści, bo one są wzajemnie z sobą powiązane, nakładają się nawzajem na siebie i uzupełniają. Ponadto chodzi przecież o ciągłą formację całego człowieka — myśl, uczucia, wola i postawa” (ks., 14 lat stażu).

— „Takie ujęcie jest ciekawsze i bogatsze — można wybierać, ale trzeba być dobrze przygotowanym, aby w ten sposób katechizować, ponieważ jest to katecheza trudniejsza także dla katechety” (ks., 22 lata stażu).

— „Równocześnie, bo katechizowany wzrasta mniej więcej równomiernie i w ten sam sposób powinien wchodzić w poszczególne wymiary życia religijnego” (pan, 8 lat stażu).

— „Przez wszystkie lata, ponieważ wszystkie te «elementy» są nierozłączne, jako całość kształtują osobowość chrześcijanina” (siostra zak., 7 lat stażu).

Katecheci negatywnie ustosunkowani do katechezy posoborowej zarzucają jej przede wszystkim to, że jest trudna dla katechizowanych, bo jest mało spójna, a mimo „powtórzeń” w tematach, trudna do zapamiętania. Dlatego bronią założeń katechezy dydaktycznej, która ich zdaniem była jasna, konkretna i uporządkowana, a przez to łatwiejsza w realizacji, ponieważ cechowało ją między innymi przedmiotowe ujęcie treści katechetycznych przekazywanych w poszczególnych klasach. Oto ich wypowiedzi:

— „Rzetelne przyswojenie treści wymaga rzetelnego wykładu, a nie pomieszanania wątków” (ks., 24 lata stażu).

— „Jak się chce przekazać wszystko naraz, to się niczego nie przekaze, powstanie galimatias. Dogmatykę w seminariach wyklada się też poszczególnymi traktatami, i to jest dobre, a nie wszystkie traktaty wymieszane” (ks., 19 lat stażu).

— „Zmieniają się katecheci, wielu z nich nie dotyka wszystkich treści i katechizowany do końca nie zgłębi niczego. Zagadnienia można lepiej poznać, nie wpływa źle zmiana uczących, a zawsze można odwołać się i powtórzyć treść katechezy z lat ubiegłych” (pani, 26 lat stażu).

— „Przy braku zdolności syntetyzowania przez uczniów są oni jakoś zagnębieni. Przekazując treści w pewnych «blokach», w poszczególnych klasach mogą więcej zapamiętać i mają większą wiedzę religijną, a grunt to wiedza systematyczna” (siostra zak., 18 lat stażu).

Przypomnijmy w tym miejscu, że w katechezie współczesnej zarysował się nowy styl przepowiadania. Odstępując od podziału na przedmioty, katecheza posoborowa łączy z sobą treści dogmatyczne, biblijne, moralne i historyczne. Autentyczna katecheza rozwija się w czterech zasadniczych wymiarach:¹⁰ biblijno-doktrynalnym, liturgicznym, eklezjalnym i moralno-egzystencjalnym. Wszystkie te wymiary są konieczne i pozostają do siebie w stosunku komplementarnym, wzajemnie się dopełniają.

4. Podsumowanie

Z analizy materiału empirycznego, dotyczącego znajomości katechezy kerygmatycznej i antropologicznej, wynika jednoznacznie, że na obecnym etapie odnowy w znacznie większym stopniu znane jest i przyswojone przez katechetów ujęcie kerygmatyczne. Odnośnie do świadomości zadań stojących przed katechezą wielu respondentów w dalszym ciągu skłania się ku katechezie o charakterze pedagogicznym. Pragną, aby ich wpływ na katechizowanych miał charakter bardziej pedagogiczny niż dydaktyczny, a to oznacza, że chcą nie tylko nauczać, ale raczej wychowywać do życia w wierze; wychowanie to w katechezie będzie polegało na pobudzaniu i kierowaniu działaniami, które prowadzą do wzrostu wiary i jej dojrzałości.

¹⁰ M. Majewski, *Propozycja katechezy integralnej*, Łódź 1978, 59.

W odniesieniu do doboru treści można powiedzieć, że większość katechetów preferuje na katechezie historię zbawienia, ale w dalszym ciągu dużą wagę przykładają do treści katechizmowych, które najbardziej doceniają katecheci o najdłuższym stażu. Przeszło połowa z nich nie zamierza jeszcze rezygnować na katechezie z przedmiotów teologicznych. Czyli w tych wypadkach treści typowe dla katechezy dydaktycznej są przedkładane nad treści egzystencjalne, czerpane z doświadczenia i kultury człowieka, a rozpatrywane w świetle Bożego Objawienia. Jedynie katecheci o najmniejszym stażu zdecydowanie opowiadają się za katechezą kerygmatyczną i w dużym stopniu doceniają treści właściwe katechezie antropologicznej. Innych katechetów, zwłaszcza o średnim stażu, a jeśli chodzi o rodzaj katechetów, to szczególnie siostry zakonne, cechuje niezdecydowanie w jednoznacznym opowiedzeniu się za katechezą tradycyjną czy też za katechezą posoborową. Dla zilustrowania ostatniego stwierdzenia warto przytoczyć dwie dość charakterystyczne wypowiedzi:

— „Pismo Święte, historia Kościoła, liturgika, dogmatyka i etyka chrześcijańska czerpią z tego samego źródła — z historii zbawienia — i są wielkim komentarzem do Objawienia Bożego, a zatem nie ma sensu ich przeciwstawiać, wszystkie stanowią treść katechezy” (siostra zak., 12 lat stażu).

— „Wszystko wyżej wymienione ma stanowić treść katechezy, tylko w odpowiednich klasach i odpowiednio podane. W nowej katechezie nie podoba mi się sposób ujęcia Pisma Świętego. Nie ma systematyczności” (ks., 17 lat stażu).

Na zakończenie tej części, w której usiłowano nakreślić obraz świadomości odnowy katechetycznej u katechetów diecezji katowickiej, należy zapoznać się z samooceną znajomości założeń posoborowej katechezy, o którą respondenci zostali poproszeni w jednym z ostatnich punktów przedłożonej im ankiety. Informacje na ten temat zawarte są w tabelach 9 i 10.

Ponad 60% respondentów (tabela 9) stwierdza, że w stopniu wystarczającym poznało założenia odnowy katechetycznej, a około 20% przyznaje, że dostrzega u siebie braki w znajomości tych założeń. Dalsze kilkanaście procent badanych katechetów nie daje żadnej odpowiedzi albo — po namyśle — powstrzymuje się od dania odpowiedzi, co może być wynikiem braku zdecydowania.

Najwyżej znajomość założeń odnowy oceniają u siebie katecheci najmłodszy stażem (tabela 10). Natomiast katecheci o największym stażu nieco korzystniej oceniają swoją świadomość odnowy niż katecheci o stażu katechetycznym od 11 do 20 lat. Wysoki odsetek (19,7%) najstarszych katechetów nie udziela w ogóle odpowiedzi na to pytanie.

Tabela 9. Samoocena znajomości założeń odnowy katechetycznej a rodzaj katechetów

Moją znajomość założeń odnowy katechetycznej oceniam jako:	Rodzaj katechetów			Razem N = 460
	księża N = 220	osoby świeckie N = 162	siostry zakonne N = 78	
Wystarczającą	66,4	61,1	65,4	64,4
Niewystarczającą	22,7	21,6	17,9	21,5
Brak odpowiedzi	10,9	17,3	16,7	14,1
Razem:	100,0	100,0	100,0	100,0

Tabela 10. Samoocena znajomości założeń odnowy katechetycznej a staż katechetyczny

Moją znajomość założeń odnowy katechetycznej oceniam jako:	Staż katechetyczny		
	do 10 lat N = 177	11–20 lat N = 161	pow. 20 lat N = 122
Wystarczającą	81,9	51,6	55,7
Niewystarczającą	5,7	36,6	24,6
Brak odpowiedzi	12,4	11,8	19,7
Razem:	100,0	100,0	100,0

Podsumowując wyniki dotyczące zakresu świadomości odnowy katechezy, warto dokonać jeszcze jednego porównania, a mianowicie danych z tabel 1 i 9. W pierwszym wypadku chodzi o stosunek respondentów do nowego programu katechizacji, w drugim — o samoocenę znajomości założeń odnowy katechetycznej w zależności od rodzaju katechetów. Nowy program jest pewnym ucieleśnieniem teoretycznych założeń odnowy katechetycznej. Otóż pozytywne nastawienie katechetów do tego programu jest o 21% wyższe od deklarowanej przez nich samooceny znajomości założeń tej odnowy. Można to odczytać jako pewien kredyt ufności i nadziei, że katecheci, świadomi swoich niedociągnięć w znajomości założeń odnowy, są gotowi je uzupełnić. Stwarza to niewątpliwie dodatkowe szanse powodzenia określonych działań w tym kierunku w ramach permanentnej formacji katechetów.

CZEŚĆ II

Dokonująca się pod wpływem Soboru Watykańskiego II odnowa życia kościelnego bez wątpienia dotknęła także problemów misji apostolskiej Kościoła, a w tym katechezy, która jest jej integralną częścią. W toku realizacji soborowego programu odnowy podjęto szereg twórczych wysiłków, mających na celu odnowienie tradycyjnych oraz wypracowania nowych form katechezy. Każdy Kościół lokalny, w tym także Kościół katowicki, ma w pewnym zakresie własne doświadczenia pracy katechetycznej, wynikające z konkretnych warunków społeczno-kulturowych i ogólnej sytuacji pastoralnej, które to czynniki w sposób zasadniczy wpływają na jakość prowadzonej katechizacji.

1. Relacja między katechezą a wiarą i życiem katechizowanych

Celem odnowionej katechezy jest kształtowanie postawy dojrzałej wiary. Ponieważ katechizacji podlegają osoby posiadające różne doświadczenie życiowe, związane nie tylko z wiekiem, ale także ze środowiskiem życia, dlatego dobór treści i sposób ich przekazywania musi być dostosowany do poziomu rozwojowego katechizowanych oraz odniesiony do konkretnych zagadnień życia rodzinnego i społecznego. Katecheza powinna obejmować refleksję chrześcijańską całość życia człowieka i społeczeństwa, skonfrontowaną z doświadczeniem samych katechizowanych. Bez tego egzystencjalnego ukierunkowania pracy katechetycznej istnieje większe ryzyko oddzielenia wiary od życia.

Większość badanych katechetów usiłuje kształtować dojrzałą wiarę poprzez formowanie u katechizowanych właściwej moralności, otwartej na współdzia-

Tabela 11. Oddziaływanie katechetyczne na formowanie wiary a staż katechetyczny

Sposób oddziaływania katechetycznego	Staż katechetyczny		
	do 10 lat N = 177	11–20 lat N = 161	pow. 20 lat N = 122
Zapoznaję z prawdami wiary	66,7	75,8	88,5
Zachęcam do modlitwy i życia sakramentalnego	59,3	68,3	65,6
Mobilizuję do właściwych postaw moralnych	59,3	40,4	34,4
Dzielę się doświadczeniem, daję osobiste świadectwo	36,2	28,6	10,7
Inne i brak odpowiedzi	5,6	5,0	5,7

$$\chi^2 = 34013 \quad df = 8 \quad p > 0,001$$

łanie z Chrystusem w realizacji dobra, odchodząc tym samym od jurydycznej moralności nakazów i zakazów, przy czym istotna zależność statystyczna ($p > 0,001$) zachodzi w wypadku stażu katechetycznego (tabela 11)¹¹. Katecheci ze stażem powyżej 20 lat największe znaczenie przywiązują do zapoznania katechizowanych z prawdami wiary (88,5%), mniej zabiegają o formowanie i wewnętrzną mobilizację do właściwych postaw moralnych. Wraz ze wzrostem stażu katechetycznego maleje również przeświadczenie o potrzebie dzielenia się doświadczeniem wiary, jako próbie uświadomienia katechizowanym religijnego wymiaru tkwiącego w doświadczeniu ludzkim.

2. Katecheza w stosunku do liturgii i sakramentów św.

Posoborowa odnowa katechezy kładzie duży nacisk na wychowanie katechizowanych do uczestniczenia w liturgii Kościoła, zwłaszcza do udziału we Mszy św., a całe życie chrześcijańskie wiąże z sakramentami. Na postawione w ankiecie pytanie, które brzmiało: „Jakie treści liturgiczne przekazuje Ksiądz, Pan(i), Siostra w katechezie?”, respondenci mieli możliwość swobodnego wypowiedzenia się. Na podstawie uzyskanych odpowiedzi należy stwierdzić, że 88,7% badanych katechetów w sposób poprawny w sensie teologicznym przekazuje treści na temat Mszy św., Wskazują oni bowiem na naczelną ideę nowego przymierza, którą jest ofiara Jezusa Chrystusa, złożona na krzyżu, trwająca w Kościele przez powtarzanie obrzędu Ostatniej Wieczerzy jako Pamiątki Pana, będącej równocześnie ofiarą i ucztą.

Następnie postawiono katechetom pytanie, w jaki sposób przygotowują katechizowanych do czynnego, świadomego i owocnego udziału w liturgii Mszy św. Uzyskane odpowiedzi posłużyły do sporządzenia tabeli 12. Wynika z niej, że większość podejmowanych przez katechetów wysiłków ukierunkowana jest na przygotowanie wychowanków do udziału zewnętrznego w Zgromadzeniu Eucharystycznym, a tylko 19,1% bezpośrednio zatroskana jest także o kształtowanie wewnętrznych postaw eucharystycznych. Tylko co piąty katecheta zwrócił uwagę na to, że duszą czynnego udziału we Mszy św. jest udział wew-

¹¹ Uwaga: Respondenci mieli możliwość swobodnego wypowiedzenia się na temat sposobów oddziaływań wychowawczych. Uzyskane odpowiedzi można było zaszeregować do pięciu kategorii wyszczególnionych w tabeli, niektóre do kilku jednocześnie, dlatego procenty nie sumują się do 100. Analogicznie postąpiono przy zestawieniu danych w pozostałych tabelach.

Tabela 12. Sposoby przygotowania do udziału we Mszy św. a rodzaj katechetów

Sposoby oddziaływań wychowawczych	Rodzaj katechetów			Razem N = 460
	księża N = 220	osoby świeckie N = 162	siostry zakonne N = 78	
Interpretowanie czynności i tekstów liturgii Mszy św.	82,3	75,3	75,6	78,7
Uczenie pieśni, ćwiczenia funkcji liturgicznych	54,1	43,2	30,8	46,3
Wspólnotowe celebracje dla grup katechetycznych	34,5	28,4	37,2	32,8
Kształtowanie wewnętrznych postaw eucharystycznych	18,2	22,2	15,4	19,1
Inne i brak odpowiedzi	3,2	3,1	3,8	3,3

$$\chi^2 = 7906$$

$$df = 8$$

$$p > 0,5$$

nętrny, warunkujący prawdziwe spotkanie z Bogiem. Zaś wśród najczęściej wymienianych były postawy: uwielbienia i dziękczynienia Bogu, współofiowania się z Chrystusem, zadośćuczynienia i prześlągania oraz prośby, a także postawy słuchania słowa Bożego oraz postawy jedności i miłości. Niektórzy respondenci zaznaczali, że pragną nade wszystko troszczyć się o ducha wiary wychowanków i właściwą intencję ich udziału we Mszy św.

Oprócz interpretowania czynności liturgicznych, pewnych gestów oraz wyjaśniania i komentowania tekstów Mszy św., blisko połowa (46,3%) katechetów podejmuje praktyczne przygotowanie katechizowanych do spełnienia określonych funkcji liturgicznych sprawowanych przez świeckich, takich jak funkcje lektora, kantora, komentatora, ministranta czy członka scholi śpiewaczej. Wreszcie co trzeci z katechetów w różnych okresach praktykuje wspólnotowe celebracje Mszy św. dla poszczególnych grup katechetycznych. W tych okolicznościach istnieje większa możliwość „zorganizowania” Zgromadzenia Eucharystycznego przez samych katechizowanych i aktywniejszego w nim udziału.

Nie wystarczy bowiem poprzestać na przekazywaniu najbardziej poprawnej nauki o teologii Eucharystii, potrzeba uzdalniania katechizowanych do aktywnego udziału we Mszy św., jak również do pełnienia funkcji przewidzianych dla świeckich. Jednak przede wszystkim celem wychowania eucharystycznego jest kształtowanie wewnętrznych postaw eucharystycznych. To, niestety, znajduje jeszcze małe zrozumienie u katechetów i — co za tym idzie — w sposób jeszcze niezadowolający przejawia się w ich praktyce katechetycznej.

Kolejnym interesującym zagadnieniem pozostającym w ścisłym związku z omawianą problematyką powiązania życia chrześcijańskiego z sakramentami było przeanalizowanie odpowiedzi udzielonych przez respondentów na ten temat, na przykładzie chrztu św. i bierzmowania. Dane dotyczące tych kwestii zamieszczono w tabeli 13.

Wychowanie do życia chrześcijańskiego w relacji do świadomie przeżywanej wiary i w połączeniu z sakramentami w istocie swojej przedstawia się jako asymilowanie, rozwój i uwewnętrznianie tego wszystkiego, co zostało dane człowiekowi w sakramencie chrztu, jako zadatek przyszłej chwały. Chodzi o rozwijanie tego nowego bytowania, które — zrodzone na chrzcie — domaga się, by

Tabela 13. Idee przewodnie wychowania sakramentalnego a rodzaj katechetów

Idee przewodnie wychowania sakramentalnego	Rodzaj katechetów			Razem N = 460
	księża N = 220	osoby świeckie N = 162	siostry zakonne N = 78	
Współpraca z łaską Bożą nad własnym zbawieniem	65,4	61,1	66,7	64,1
Powołanie do świętości życia	52,3	59,3	29,4	50,9
Trwanie w miłości Boga i bliźniego	53,2	40,7	32,0	45,2
Odpowiedzialność eklezjalno-społeczna chrześcijan	34,5	42,0	26,9	35,9
Dawanie odpowiedzi Bogu przez wyznawanie wiary i modlitwę	21,8	21,0	35,9	23,9
Inne i brak odpowiedzi	8,2	9,3	10,3	8,9

$$\chi^2 = 24590$$

$$df = 10$$

$$p > 0,01$$

człowiek uzdolniony przez Boga stał się współtwórcą swego zbawienia. Sakramenty inicjacji chrześcijańskiej stanowią wezwanie do wyjścia naprzeciw zbawczej inicjatywie Boga i współsprawowania dzieła zbawienia przez człowieka. Tą naczelną ideą wychowania sakramentalnego, jak widać w tabeli 13, kieruje się w swej praktyce katechetycznej 64,1% ogółu respondentów.

Przeszło połowa księży i osób świeckich, a w mniejszym stopniu siostry zakonne (29,4%), akcentuje powszechne powołanie całego ludu Bożego do świętości i chrześcijańskiej doskonałości. Wielu respondentów (45,2%), mówiąc o powołaniu do świętości, jednocześnie podkreśla, że polega ono w swej istocie na miłości Boga nade wszystko oraz miłości bliźniego, która oznacza życie dla innego człowieka w aspekcie jego dobra.

Powołanie otrzymane na chrzcie ma wymiar eklezjalno-społeczny. Wspólnotowy charakter życia religijnego w chrześcijaństwie i wynikającą z tego odpowiedzialność najbardziej starają się uświadomić swoim wychowankom katecheci świeccy (42,0%), następnie księża (34,5%), a najmniej siostry zakonne (26,9%). Wszyscy bowiem ochrzczeni, utwierdzeni mocą Ducha Świętego przez bierzmowanie, są przeznaczeni przez Chrystusa do apostołstwa. Od każdego członka wspólnoty Kościoła wymaga się, aby dawał swój realny wkład w dzieło ewangelizacji, tak aby wszyscy ludzie odkryli Boży plan zbawienia i odpowiedzieli na Jego zaproszenie do współdziałania.

Generalnie rzecz biorąc, rola sakramentów inicjacji chrześcijańskiej i ich powiązania z wychowaniem do życia chrześcijańskiego jest ujmowana od strony teologiczno-pastoralnej przez badanych katechetów w ich praktyce w sposób poprawny, w aspekcie paschalnym i eklezjalnym oraz moralnym. Bowiem, jak stwierdza S. Olejnik, „Świętość ontologiczna wszczepiona w czasie chrztu musi się stawać owocem osobistym, wspieranym łaską wysiłków, czyli świętością moralną”¹². Dlatego moralność chrześcijańska w katechezie posoborowej zostaje ukazana przede wszystkim jako moralność wydarzenia zbawczego, a dopiero na drugim miejscu jako struktura wskazań moralnych. Chrzest

¹² S. Olejnik, *W odpowiedzi na dar i powołanie Boże. Zarys teologii moralnej*, Warszawa 1979, 269.

zaś umocnieni sakramentami powinni być nie tylko ludźmi wiary, ale i ludźmi charakteru o prawdziwej, szlachetnej osobowości.

3. Wychowanie moralne oraz kształtowanie postaw apostoelskich

Do podstawowych składników moralności zalicza się cel ludzkiego działania, absolutne wartości jako podstawowe wzory wartościowania oraz absolutne imperatywy zobowiązujące i uprawniające do etycznego działania¹³. Respondentom postawiono pytanie, które brzmiało: „Co zdaniem Księdza, Pana(i), Siostry ma być podstawą wychowania moralnego katechizowanych?” Odpowiedź na to pytanie w ankiecie została skategoryzowana. Dane empiryczne dotyczące tej kwestii zamieszczono w tabeli 14. Wyniki świadczą o tym, że dla większości katechetów (83,0%) podstawą oddziaływań wychowawczych stanowi Pismo Święte, w tym dużą rolę odgrywa dekalog (69,1%), następnie podkreśla się liturgię Kościoła (63,9%), duże znaczenie przywiązuje się również do nauk teologicznych (44,8%).

Tabela 14. Podstawy wychowania moralnego a rodzaj katechetów

Podstawy wychowania moralnego	Rodzaj katechetów			Razem N = 460
	księża N = 220	osoby świeckie N = 162	siostry zakonne N = 78	
Etyka naturalna	8,6	14,2	7,7	10,4
Dekalog	65,4	70,4	76,9	69,1
Kodeks prawa kościelnego	14,5	24,1	19,2	18,7
Pismo św.	85,4	81,5	79,5	83,0
Liturgia Kościoła	67,3	59,3	64,1	63,9
Nauki teologiczne	48,2	40,7	43,6	44,8
Inne i brak odpowiedzi	4,1	3,1	6,4	4,1

$$\chi^2 = 12957$$

$$df = 12$$

$$p > 0,5$$

Niewątpliwie pozytywnym przejawem, świadczącym o postępującej odnowie katechetycznej, jest nowe rozumienie samych podstaw wychowania moralnego. Nie ogranicza się moralności chrześcijańskiej tylko do dekalogu, przykazań kościelnych itp., ale stopniowo daje się zauważyć zmniejszanie jej dystansu do Objawienia i życia sakramentalnego. Katecheci dostrzegają coraz bardziej, że to Pismo Święte stanowi najbardziej autentyczne źródło chrześcijańskiej moralności, a całą moralność należy wyprowadzić z przykazania miłości.

Odnowiona świadomość Kościoła pozwala przeżywać liturgię jako aktualizację tego, co Biblia ogłasza: historię zbawienia, dostępną pod postacią świętych znaków. Natomiast życie chrześcijańskie stanowi połączenie liturgii z moralnością. Wydaje się, że spora część katechetów nie rozumie w pełni i nie potrafi powiązać nauki o moralności chrześcijańskiej z nauką o sakramentach. Wynika to zapewne z niedostatecznej jeszcze świadomości, że to życie moralne jest realizacją zewnętrzną wcześniejszej przemiany chrześcijańskiej. Dlatego nie można traktować sakramentów jedynie jako pomocy w zachowaniu przykazań, ale należy je uważać za wydarzenia zbawcze, uzdalniające człowieka do

¹³ T. Ślipko, *Zarys etyki szczegółowej*, t. 1, Kraków 1982, 67.

„życia nowego”, ewangelicznego, poprzez wewnętrzny związek z Chrystusem. Liturgia jest źródłem tego obdarowania (chrzest, bierzmowanie), a także rozwoju miłości chrześcijańskiej w każdym ochrzczonym oraz w całej wspólnocie (Eucharystia). Dopiero przy takim ustawieniu wychowanie moralne jest ściśle powiązane z osobą Jezusa Chrystusa, który oczekuje na przyjęcie Jego orędzia miłości i realizowanie go w codziennym życiu.

Cały lud Boży uczestniczy w pośrednictwie Chrystusa, wszyscy bowiem członkowie społeczności kościelnej od chwili chrztu św. obdarzeni zostali kapłaństwem powszechnym (KL 14, 33). Zadaniem katechizacji staje się wychoowanie tej właśnie świadomości aktywnego uczestnictwa w dziele Chrystusa dla zbawienia całej ludzkości. Jest to wychowanie skoncentrowane wokół tajemnicy zbawienia i polegające na przeżyciu godności synów Bożych, którzy przez chrzest „zobowiązani są wyznawać przed ludźmi wiarę”, a umocnieni przez Ducha Świętego w bierzmowaniu mają obowiązek „szerzenia wiary słowem i uczynkiem oraz do bronienia jej” (KK 11). A zatem droga formacji postawy apostołskiej prowadzi poprzez uświadomienie sobie swego chrześcijańskiego „esse” w Chrystusie i Kościele do chrześcijańskiego „agere”. Apostolstwo jest prostą konsekwencją autentycznego życia chrześcijańskiego.

W ankiecie postawiono pytanie odnośnie do formowania w ramach katechety postawy apostołskiej, z prośbą o wyszczególnienie najbardziej preferowanych cech takiej postawy, w podejmowanych przez katechetów oddziaływaniach. Uzyskane wypowiedzi posłużyły do ustalenia sześciu kategorii charakteryzujących postawę apostołską, które to określenia zostały opracowane statystycznie, a dane na ten temat zamieszczone w tabeli 15.

Największy odsetek katechetów (tabela 15) podkreśla w formowaniu postawy apostołskiej „zgodność życia z wiarą” (48,5%). Świadeństwo życia prawdzi-

Tabela 15. Formowanie postawy apostołskiej a rodzaj katechetów

Cechy postawy apostołskiej	Rodzaj katechetów			Razem N = 460
	księża N = 220	osoby świeckie N = 162	siostry zakonne N = 78	
Zgodność życia z wiarą	45,6	53,7	46,2	48,5
Działalność charytatywna	30,5	35,2	38,5	33,5
Uczestnictwo w życiu parafii	34,1	17,3	25,6	26,7
Ewangelizacja środowiska	18,1	22,8	13,8	18,9
Pomoc misjom	14,5	6,8	16,7	14,1
Inne	7,3	10,2	9,1	8,5
Brak odpowiedzi	3,6	3,1	3,8	3,5

$$\chi^2 = 22295$$

$$df = 12$$

$$p > 0,05$$

wie chrześcijańskiego, twierdzą oni, jest najlepszą formą apostołstwa indywidualnego. W świetle wiary należy kierować się wyższymi pobudkami działania w życiu rodzinnym, społecznym i zawodowym, a przez to ukazywać je innym jako miejsce współpracy z Bogiem Stwórcą, Odkupicielem i Uświęcicielem. Przez zgodność życia z wiarą daje się świadectwo wobec wszystkich ludzi i przyczynia się do uświęcenia świata.

Na drugim miejscu respondenci wysuwają w kształtowaniu postawy apostołskiej działalność charytatywną (33,5%). Jakkolwiek wszelka działalność apo-

stolska powinna się rodzić z miłości, to jednak dzieła miłosierdzia, mające na celu niesienie pomocy w różnych potrzebach ludzkich, są duszą apostołstwa. Chrystus posługiwał się dziełami miłosierdzia jako znakami Jego mesjańskiego posłannictwa (Mt 11, 4-5) oraz uczynił je znakami rozpoznawczymi dla swoich uczniów (J 13, 35). Niewątpliwie parafia (26,6%) dostarcza najwięcej możliwości dla wspólnotowego apostołstwa. Świeccy bowiem, czerpiąc siły z czynnego udziału w życiu liturgicznym swojej wspólnoty, mają gorliwie uczestniczyć w jej pracach apostołskich, współpracując usilnie w głoszeniu słowa Bożego, zwłaszcza przez katechezę rodzinną, a także oddając na usługi Kościoła swoją wiedzę fachową, która pomaga usprawniać działalność duszpasterską i społeczną parafii.

Następnie badani katecheci (18,9%) stwierdzają, że postawa apostołska wyraża się poprzez ewangelizację środowiska. Jednak pogląd, że ewangelizacja jest dziełem całego Kościoła, wszystkich członków ludu Bożego, jeszcze niezbyt mocno utrwalił się w świadomości samych katechetów, dlatego też nie ma większego odzwierciedlenia w ich praktyce katechetycznej. Zbyt mało uwagi na katechezie poświęca się także działalności misyjnej. Zaledwie kilkanaście procent (14,1%) katechetów podejmuje w sposób zaplanowany i nieperyferyjny tę problematykę w kształtowaniu postawy apostołskiej. Tymczasem misyjność Kościoła w Polsce jest jednym ze sprawdzianów posoborowej odnowy i fakt ten powinien znaleźć odbicie w katechezie. Tego właśnie pragnie Sobór Watykański II stwierdzając, że odnowa życia chrześcijańskiego jest „pierwszą i główną współpracą” (DM 36) chrześcijan w dziele misyjnym. Z świadectwa życia chrześcijańskiego wypłynie wszystko, czego misje potrzebują: modlitwy, dzieła pokutne, powołania i pomoc materialna, o czym zresztą wspomina pewna część respondentów, podkreślając, że ta cecha postawy apostołskiej jest wynikiem religijnej żarliwości chrześcijan o dojrzałej wierze.

4. Katecheza przygotowująca do życia w społeczności ludzkiej

Środowisko rodzinne jest najważniejszym terenem oddziaływań wychowawczych, mających na celu przygotowanie dzieci i młodzieży do życia w społeczności ludzkiej. Kościół w swoim nauczaniu mocno podkreśla religijny charakter małżeństwa i rodziny, zabiegając o takie kształtowanie świadomości ludzi wierzących, by w małżeństwie i rodzinie widzieli wspólnotę religijną, a w swoim życiu rodzinnym tworzyli domowy Kościół, powołany do rozwijania życia nadprzyrodzonego i wyrabiania cnót chrześcijańskich, zwłaszcza ofiarnej miłości¹⁴.

Jednym z założeń posoborowej odnowy jest, aby katecheza wychowywała do życia w rodzinie. Przekazywane przez katechetów treści na temat życia w małżeństwie i rodzinie, jak wynika z tabeli 16, oscylują przede wszystkim wokół różnych aspektów przygotowania katechizowanych do życia w tej społeczności.

Rodzina chrześcijańska jest wspólnotą miłości, odpowiedzią osoby ludzkiej na dar i powołanie Boże, powołanie do ojcostwa i macierzyństwa. Stąd małżeństwo, na co słusznie zwracają uwagę katechizowanym niektórzy katecheci, zwłaszcza księża (57,7%), nie jest prostym zejściem się dwojga osób, lecz jest zawiązaniem nowej wspólnoty życia, mającej specyficzne i sobie tylko właści-

¹⁴ K. Majdański, *Wspólnota życia i miłości*, Poznań–Warszawa 1979, 79-81.

Tabela 16. Treści przekazywane o małżeństwie i rodzinie a rodzaj katechetów

Treści na tematy małżeństwa i rodziny	Rodzaj katechetów			Razem N = 460
	księża N = 220	osoby świeckie N = 162	siostry zakonne N = 78	
Powołanie do życia w małżeństwie i rodzinie	57,7	37,0	32,0	46,1
Godność małżeństwa sakramentalnego	40,9	47,5	38,5	43,0
Życie religijne rodziny	35,0	35,8	39,7	36,1
Odpowiedzialne rodzicielstwo i zagadnienia etyki seksualnej	34,1	29,6	19,2	30,1
Postawy członków rodziny	21,4	23,5	25,6	22,8
Sytuacje konfliktowe w rodzinie	17,7	19,8	14,1	17,8
Inne i brak odpowiedzi	4,1	3,7	5,1	4,1

$$\chi^2 = 16933$$

$$df = 12$$

$$p > 0,2$$

we poświadczenie. Bóg, powołując ludzi do miłości twórczej, pragnie, by mężczyzna i kobieta zespoleni z sobą więzią małżeńską dawali siebie dzieciom, aby i one, włączone w tę miłość, nawiązywały na tej drodze kontakt z Bogiem oraz już w rodzinie doświadczaly życia religijnego.

Podstawowym kierunkiem oddziaływań wychowawczych na katechezie, jeśli chodzi o omawianie postaw członków rodziny, jest kształtowanie właściwego stosunku dzieci do rodziców, a mianowicie: stwarzanie wokół rodziców klimatu szacunku i osobistej aprobaty oraz poczucia wdzięczności. Katecheci uwzględniają przede wszystkim relacje między rodzicami i dziećmi, stosunkowo mało uwagi poświęcają relacjom zachodzącym między rodzeństwem, a prawie zupełnie pomijają wzajemne odnoszenie się do siebie samych rodziców, co nie pozostaje bez znaczenia w wychowywaniu dzieci i młodzieży do życia w rodzinie. Niezbyt wiele zainteresowania wykazują katecheci konfliktami wewnątrzrodzinnymi (17,8%). Bazowanie tylko na idealnym obrazie rodziny może nie przemawiać do wielu katechizowanych lub prowadzić do przeświadczenia o niemożliwości zrealizowania go w swoim życiu.

W przekazywanych treściach o małżeństwie i rodzinie poruszane są również problemy dotyczące odpowiedzialnego rodzicielstwa i zagadnienia etyki seksualnej. W katechezach tych, jak należy oczekiwać, chodzi nie tyle o samo uświadomienie płciowe, ale o kształtowanie odpowiednich postaw moralnych i społecznych katechizowanych. Do szczegółowych zagadnień przedstawionej problematyki należy kwestia regulacji poczęć, o której wspomina część respondentów, mających kontakt z narzeczonymi i małżonkami. Omawiane na tych spotkaniach metody regulacji poczęć umożliwiają naturalne współżycie seksualne małżonków, a równocześnie odpowiedzialne przekazywanie życia w rodzinie. Odpowiedzialne rodzicielstwo jest dojrzałą decyzją małżonków o liczbie dzieci w ich rodzinie, z uwzględnieniem własnych możliwości zdrowotnych, materialnych i wychowawczych.

Innym z istotnych wskaźników realizacji posoborowej odnowy katechetycznej jest wychowanie do życia w Kościele. Respondentom postawiono następujące pytanie: „Co Ksiądz, Pan(i), Siostra czyni, aby dać katechizowanym doświadczenie wspólnoty Kościoła?” Tabela 17 zawiera dane na temat podejmowania działań, które w zamierzeniach katechetów mają umożliwić katechizo-

Tabela 17. Działania umożliwiające doświadczenie wspólnoty Kościoła a rodzaj katechetów

Rodzaje i sposoby oddziaływań	Rodzaj katechetów			Razem N = 460
	księża N = 220	osoby świeckie N = 162	siostry zakonne N = 78	
Wspólne modlitwy i nabożeństwa	71,8	68,5	75,6	71,3
Różne formy aktywizacji na samej katechezie	50,4	60,5	69,2	57,2
Przywiązywanie dużej wagi do kontaktów osobowych	54,1	47,5	20,5	46,1
Obecność w grupach apostołskich	26,1	15,4	28,2	22,6
Podejmowanie służby w Kościele i pomoc w parafii	16,4	25,9	21,8	20,6
Inne i brak odpowiedzi	4,1	4,9	6,4	4,8

$$\chi^2 = 29346$$

$$df = 10$$

$$p > 0,01$$

wanym doświadczenie Kościoła jako wspólnoty. Zdecydowana większość katechetów (71,3%) uważa, że najważniejszą rolę spełniają tutaj wspólne modlitwy i nabożeństwa, przy czym wymienia się nie tylko modlitwy w ramach jednostki katechetycznej, ale także inne spotkania modlitewne i nabożeństwa, których uczestnikami są katechizowani, jak np. celebracje liturgiczne, adoracje, nabożeństwa słowa Bożego itp. Na drugim miejscu siostry zakonne (69,2%) i katecheci świeccy (60,5%) wymieniają różne formy aktywizacji wychowanków na samej katechezie, np. praca w małych grupach, redagowanie własnych myśli na piśmie na temat określonego zjawiska, medytacja nad tekstem i wymiana refleksji oraz inne ćwiczenia sprzyjające tworzeniu się wspólnoty.

Księża przywiązują duże znaczenie (w porównaniu z siostrami zakonnymi różnica ok. 34%) do kontaktów osobowych z wychowankami, również poza jednostką katechetyczną. Za udziałem katechizowanych w grupach apostołskich, które jako grupy podstawowe mają niewątpliwie duże możliwości w urzeczywistnianiu Kościoła jako wspólnoty, opowiedziało się 22,6% respondentów. Wśród grup dziecięcych wspomniane są najczęściej „Dzieci Maryi” i wspólnoty „liturgicznej służby ołtarza”. Dla młodzieży są to zazwyczaj oazy ruchu „światło-życie”, rzadziej grupy „odnowy w Duchu Świętym”. Jeśli chodzi o dorosłych, to w paru zaledwie wypadkach powoływano się na kontakty i związki uczestników katechezy dorosłych z oazowymi „kręgami rodzin” i „legionami Maryi”.

W doświadczeniu wspólnoty Kościoła znaczną rolę odgrywa także programowanie i omawianie na katechezie różnych możliwości aktywnego włączenia się w życie parafii. Wymienia się tutaj udział katechizowanych w działalności charytatywnej, w opiece nad starszymi, chorymi lub samotnymi osobami, pomoc w organizowaniu różnego rodzaju spotkań parafialnych o charakterze duszpastersko-liturgicznym i kulturalno-religijnym, a także dbałość o właściwy charakter i atmosferę przeżywanych w rodzinie okresów liturgicznych i świąt religijnych.

Kościół w ostatnich czasach, zwłaszcza w okresie od Soboru Watykańskiego II, bardziej docenia rzeczywistość ziemską, doczesną. Stąd i katecheza ma za zadanie angażowanie w sprawy świata. W związku z tym zapytano respondentów, jeśli podejmują takie wysiłki, to co w tym wychowaniu najbardziej

podkreślają. Wypowiedzi, po wnikliwej analizie treści, posłużyły do statystycznego opracowania ich w siedmiu kategoriach, zestawionych w tabeli 18. Przypatrując się tej tabeli zauważamy, że respondenci pragną w wychowywaniu katechizowanych kłaść nacisk przede wszystkim na miłość i sprawiedliwość społeczną (44,6%) oraz działania w kierunku pojednania i pokoju na świecie. Na

Tabela 18. Angażowanie katechizowanych w sprawy świata a rodzaj katechetów

Angażowanie w sprawy świata	Rodzaj katechetów			Razem N = 460
	księża N = 220	osoby świeckie N = 162	siostry zakonne N = 78	
Zabieganie o miłość i sprawiedliwość społeczną	41,8	48,1	44,9	44,6
Działania na rzecz pojednania i pokoju na świecie	39,5	35,2	43,6	38,7
Troska o poszanowanie praw i godności człowieka	26,8	19,1	11,5	21,5
Dbałość o zachowanie i pomnażanie dóbr kulturalnych	24,5	14,2	15,4	19,3
Ochrona środowiska naturalnego	13,2	15,4	16,7	14,7
Inne	8,6	16,7	14,1	12,4
Brak odpowiedzi	5,5	11,1	12,8	8,7

$$\chi^2 = 25683$$

$$df = 12$$

$$p > 0,02$$

trzecim miejscu księża i osoby świeckie stawiają troskę o poszanowanie praw i godności człowieka, a siostry zakonne przedkładają ponad to troskę o ochronę środowiska naturalnego. Dbałość o zachowanie i pomnażanie dóbr kulturalnych przez wychowanków jest w większym stopniu akcentowane przez księży (24,5%), w mniejszym natomiast przez siostry zakonne (15,4%) i osoby świeckie (14,2%). Rodzaj katechetów wywiera istotny wpływ na kierunek angażowania w sprawy świata ($p > 0,02$). Zaangażowaną postawę katechizowanych najbardziej usiłują kształtować księża.

5. Metody stosowane w katechizacji dzieci i młodzieży oraz sposoby współpracy katechetów z rodzicami

W procesie katechetycznym można wyróżnić szereg elementów z sobą powiązanych i w dużym stopniu od siebie zależnych. Do najbardziej istotnych należą: podmiot, cel i treść katechezy, którym w pierwszej i drugiej części niniejszego artykułu poświęcono już wiele uwagi. Pozostają jeszcze do omówienia metody, które są również konstytutywnymi elementami katechezy. Każda metoda obejmuje pewien dobrany zespół czynności dydaktycznych, umożliwiające katechizowanym przyswojenie nowych treści i umiejętności, kształtując ich poglądy i postawy.

We współczesnej katechezie stosowane są metody opracowane przez dydaktykę i metody powstałe na gruncie katechetycznym. Respondentom postawiono pytanie, którego odpowiedź była skategoryzowana i brzmiała następująco: „Jakimi metodami posługuje się Ksiądz, Pan(i), Siostra na katechezie? Proszę wybrane metody ponumerować według częstotliwości ich stosowania”. Dane

Tabela 19. Metody w katechezie dzieci i młodzieży a staż katechetyczny

Metody	Staż katechetyczny		
	do 10 lat N = 177	11–20 lat N = 161	pow. 20 lat N = 122
Pogadanka	56,6	72,7	64,8
Dyskusja	41,2	34,7	41,8
Wykład	36,2	47,8	58,2
Praca w małych grupach	35,6	34,8	26,2
Pokaz filmu, obrazów itp. wypełniający większość katechezy	31,2	22,4	36,1
Praca z książką	39,5	29,8	37,7
Celebracje liturgiczne	23,2	21,7	9,8
Ćwiczenia, np. wykonywanie funkcji liturgicznych	11,9	10,6	5,7
Inne i brak odpowiedzi	5,6	5,2	4,0

$$\chi^2 = 32079$$

$$df = 16$$

$$p > 0,01$$

na ten temat zestawiono w tabeli 19.

Najbardziej preferowane w katechizacji są w dalszym ciągu metody tradycyjne (tabela 19), polegające na tym, że katecheta przekazuje w formie oznajmującej treść katechezy, która jest przyswajana przez katechizowanych w sposób dość bierny, szczególnie w wypadku posługiwania się wykładem. Pogadanka i dyskusja dają katechizowanym o wiele większe możliwości zaangażowania i inicjatywy w postaci wypowiadania swoich poglądów i dzielenia się własnymi doświadczeniami.

Katecheci o najmniejszym stażu katechetycznym w większym stopniu sięgają po metody aktywne. W wypadku tej zmiennej zachodzi istotna zależność statystyczna ($p > 0,01$). Młodszy stażem przed metodę wykładową wysuwają pracę z książką i zajęcia w małych zespołach. W większym również stopniu doceniają walory celebracji liturgicznych oraz wykonywanie przez katechizowanych określonych ćwiczeń i wypełnianie postawionych przed nimi zadań. Niewątpliwie wartością tych metod jest możliwość większego zaangażowania wszystkich uczestników katechezy. Sprzyjają one bardzo osobistemu i wspólnotowemu zdobywaniu przekonań religijnych. Dla chrześcijańskiej formacji duże znaczenie mają celebracje Słowa Bożego i celebracje liturgiczne.

Respondenci mieli również wskazać na sposoby korzystania z Pisma św. podczas spotkań katechetycznych. Badani katecheci proponują wychowancom osobistą lekturę i medytację nad tekstem biblijnym oraz różne formy kręgów biblijnych. Praca w kręgach przybiera zawsze charakter rozmowy, wspólnej refleksji i przeprowadzana jest w niewielkich grupach uczestników, a określana bywa w różny sposób: „rozmowy biblijne”, „dzielenie się Ewangelią” itp. Metodą o znacznym stopniu trudności, wymagającą większej dojrzałości ze strony uczestników, jest „ewangelijna rewizja życia”, mogąca mieć zastosowanie jedynie w katechezie starszej młodzieży i w katechezie dorosłych.

W katechezie dorosłych katecheci posługują się na ogół tymi samymi metodami, które mają zastosowanie w katechizacji młodzieży, ale z koniecznym przystosowaniem ich do wymogów związanych ze specyfiką pracy z dorosłymi. Najczęściej jednak katecheza dorosłych sprowadza się do wygłoszenia prelekcji na określony temat, w najlepszym wypadku zakończoną dyskusją. Ma też miejsce swobodna rozmowa poprzedzona wprowadzeniem. Stosunkowo rza-

dziej występuje praca w grupach oraz panel zakończony podsumowaniem.

Kształcenia samych rodziców i ich katechizacji, jak wynika z tabeli 20, podejmuje się ogółem 44,1% respondentów. Pozostałe zaplanowane kontakty katechetów z rodzicami traktowane są nadal przez jednych i drugich jako rodzaj tzw. „wywiadówki”. Tymczasem w kontaktach tych powinno chodzić przede wszystkim o formację religijno-wychowawczą samych rodziców,

Tabela 20. Problematyka spotkań katechetów z rodzicami a rodzaj katechetów

Zaplanowane kontakty z rodzicami dotyczą:	Rodzaj katechetów			Razem N = 460
	księża N = 220	osoby świeckie N = 162	siostry zakonne N = 78	
Problemy związanych z katechizacją ich dzieci	61,8	74,7	78,2	69,1
Kształcenia samych rodziców i ich katechizacji	47,7	44,4	33,3	44,1
Bieżących spraw związanych z życiem parafii	24,1	13,6	20,5	19,8
Innych	12,7	13,6	15,4	13,5
Brak odpowiedzi	3,6	3,7	5,1	3,9

$$\chi^2 = 11906$$

$$df = 8$$

$$p > 0,2$$

o wspólne rozważanie problemów wychowawczych, jakie pojawiają się w domu i w innych środowiskach. Oczywiście spotkania takie mają dać także okazję do indywidualnych rozmów rodziców z katechetą. Jednak lakoniczne informowanie rodziców o postępach dziecka nie wystarcza. Konieczne jest włączenie rodzin w proces katechizacji, zdając sobie sprawę z faktu, że współpraca z rodzicami nie zawsze układa się łatwo, ponieważ wielu z nich chciałoby obarczyć odpowiedzialnością za religijne wychowanie dziecka wyłącznie Kościół i katechetę. Z drugiej strony trudno oczekiwać rewelacyjnych efektów od katechezy parafialnej dzieci i młodzieży, jeśli podejmowane tam wysiłki i zamierzenia nie znajdują oparcia w życiu rodziny.

6. Wnioski końcowe

Obecny etap odnowy katechezy jest nadal inspirowany nauką Soboru Watykańskiego II, Dyktorium Katechetycznym z 1971 r. oraz dokumentami stanowionymi pokłosie Synodu Biskupów z 1977 r., a mianowicie: *Oreędziem do Ludu* i adhortacją apostolską *Catechesi Tradendae*. W Polsce zaś zasadniczą rolę w procesie odnowy odegrał *Ramowy program* z 1971 r. oraz opracowane na podstawie tego dokumentu podręczniki katechetyczne. W diecezji katowickiej niebagatelne znaczenie dla ukierunkowania katechezy należy przypisać I Synodowi Katowickiemu, a szczególnie wypracowanej na tym forum uchwale pt. *Katechizacja dorosłych, młodzieży i dzieci w diecezji katowickiej*¹⁵.

* * *

¹⁵ *Wiara, modlitwa i życie w Kościele katowickim. Uchwały I Synodu diecezji katowickiej, Katowice-Rzym 1976, 29-44.*

Celem tego artykułu było przedstawienie najważniejszych wskaźników badań empirycznych dotyczących aktualnego stanu realizacji odnowy katechetycznej w diecezji katowickiej w świadomości i praktyce katechetów. Podsumowując wyniki badań, należy stwierdzić, że w dalszym ciągu w świadomości blisko połowy respondentów tradycyjne ujęcie katechezy koegzystuje z ujęciem posoborowym. Tym samym praktyka katechetyczna nie jest zdecydowanie jednoznaczna w swej wymowie w stosunku do odnowy soborowej, mimo że ogromna większość katechetów podejmuje działania zmierzające do jej urzeczywistnienia, chociażby posługując się podręcznikami opracowanymi według nowego programu.

Realizacja posoborowej odnowy katechetycznej dokonuje się powoli zarówno w świadomości katechetów, jak i praktyce katechetycznej, a stopień dynamiki jest zróżnicowany. Istnieją bowiem różnice w zaawansowaniu odnowy w zależności od rodzaju katechetów i ich stażu oraz środowiska katechizacji. Z przeprowadzonych badań można wnioskować, że najsilniejsza zależność statystyczna występuje między zaawansowaniem odnowy a stażem katechetycznym, nieco mniejszy wpływ na tę zależność ma rodzaj katechetów, a minimalny — środowisko katechizacji. Istotna natomiast współzależność między świadomością odnowy i praktyką katechetyczną a poszczególnymi zmiennymi odnosi się tylko do niektórych parametrów, jak wykazano to za pomocą analizy statystycznej opartej na teście „chi” kwadrat (χ^2), zwracając na to uwagę przy analizie poszczególnych elementów katechezy.

Oblicze katechezy zależy istotnie od katechety, od jego wyrobienia intelektualnego, duchowego i moralnego. Współcześnie w formacji katechetów, jak stwierdza M. Majewski, należy podkreślać pełny rozwój osobowości, mentalności i wrażliwości na odnowę, postawę otwartą, dialogową i służebną. W formacji konieczny jest związek ze światem, człowiekiem i kulturą. W formacji powinny się zespalać elementy doktrynalne i praktyczne, osobowe i wspólnotowe, biblijne, eklezjalne, liturgiczne i egzystencjalne¹⁶. Formacja apostołska katechetów powinna być integralną i nieodłączną częścią formacji chrześcijańskiej jako takiej, bowiem „powołanie chrześcijańskie z natury swej jest również powołaniem do apostołstwa” (DA 2). Dlatego niezależnie od wysiłków podejmowanych przez tych, którzy są odpowiedzialni za permanentną formację katechetów, oni sami muszą troszczyć się o doskonalenie swej chrześcijańskiej postawy, podejmując proces autoformacji.

Istnieje nagła potrzeba większego zróżnicowania form i metod stosowanych w procesie katechetycznym, co będzie prowadziło do przezwyciężania bierności katechizowanych oraz może okazać się pomocne w niwelowaniu w ich świadomości dualizmu wiary i życia. Również dydaktyka współczesna postuluje, by wszelkie nauczanie bardziej koncentrowało się na wyrabianiu określonych umiejętności i nawyków, aniżeli na przyswajaniu samych treści¹⁷. W katechezie będzie to możliwe, jeśli uniformizm katechetyczny będzie zastąpiony pluralizmem katechetycznym, uwzględniającym zróżnicowanie osobowe, środowiskowe i kulturowe katechizowanych.

¹⁶ M. Majewski, *Katecheza wierna Bogu i człowiekowi*, Kraków 1986, 101-102.

¹⁷ Cz. Kupisiewicz, *Paradygmaty i wizje reform oświatowych*, Warszawa 1985, 123-125.

BEWUSSTSEIN UND PRAXIS DER ERNEUERUNG DER KATECHESE IN DER DIÖZESE KATOWICE NACH DEM 2. VATIKANISCHEN KONZIL

Zusammenfassung

Im Jahre 1986 wurden in der Diözese Katowice Untersuchungen einer repräsentativen Gruppe von Katecheten durchgeführt um den Stand der nachkonziliaren Erneuerung auf dem Gebiet der Gemeindekatechese festzustellen. Diese Untersuchungen betrafen vor allem die Verifizierung der theoretischen Kenntnisse der Grundlagen einer kerigmatisch-anthropologischen Katechese (Bewusstsein der Erneuerung) sowie auch die Bestimmung des Ausmasses der in dieser Richtung unternommenen Aktivitäten, (Praxis der Katechese). Als Hauptindikatoren der Erneuerung wurden die Ansichten der Befragten über Ziele, Subjekt, Inhalt und Methoden einer neuzeitlichen Katechese angesehen, sowie auch die in der Praxis jeweils angewandten Formen, Mittel und Werkzeuge (Lehrbücher, Lehrmittel) der Katechese.

Die Analyse des vorliegenden empirischen Ausgangsmaterials ergab, dass die Sachkenntnis des kerigmatischen Modells bei den Katecheten in einem grösseren Ausmass besteht als das Verständnis, worauf eigentlich das Wesen der anthropologisch ausgerichteten Katechese beruht. Nur ein kleiner Teil der Katecheten mit der längsten Praxis ist weiterhin für eine neoscholastische Katechese. Die Unterschiede im Fortschritt der Erneuerung sind von den Katecheten selbst abhängig (Priester, Laien, Ordensfrauen), von der Dauer ihrer Praxis und vom Milieu (Dorf, Kleinstadt, Grosstadt). Auf Grund eines statistischen Testes „chi“ im Quadrat (χ^2) kann gefolgert werden, dass die stärkste Abhängigkeit zwischen dem Umfang der Realisierung der Erneuerung und der Dauer der Praxis in der Katechese besteht (Jüngere realisieren sie in grösserem Ausmass). Einen etwas kleineren Einfluss auf diese Abhängigkeit hat die Person der Katecheten, (Priester besitzen bessere theoretische Kenntnisse der Erneuerung. Laien verwirklichen sie in einem grösseren Ausmass in ihrer Tätigkeit), die kleinste Bedeutung dagegen hat das Milieu.

Das Niveau der Katechese ist letztlich von der Mentalität der Zuhörer abhängig, von der Atmosphäre in ihren Familien, aber auch von der Persönlichkeit des Katecheten selbst, also seiner Kompetenz, seiner geistlichen und ethischen Reife. Deshalb sollten die Katecheten einer permanenten Bildung unterliegen, sie selbst sollten sich um ihre Fortbildung sorgen, die christliche Haltung eines Glaubenszeugen und Glaubensanimators pflegen und einen Selbstbildungsprozess aufnehmen.

Um den Dualismus zwischen Glauben und Leben auszugleichen, sollte von jeglichem Uniformismus in der Katechese Abstand genommen werden und neue Wege in Richtung eines Pluralismus und einer Inkulturation eingeschlagen werden, also der ganze psychologisch-gesellschaftliche und kulturelle Zusammenhang als Konsequenz einer anthropologischen Ausrichtung der nachkonziliaren Katechese berücksichtigt werden.

Die weitere kritische und achtsame Betrachtung der katechetischen Tätigkeit in den Gemeinden ist Bedingung des Fortschrittes in der Katechese, welche neuen Herausforderungen einer immer vom Ideal entfernten Wirklichkeit gerecht werden soll.